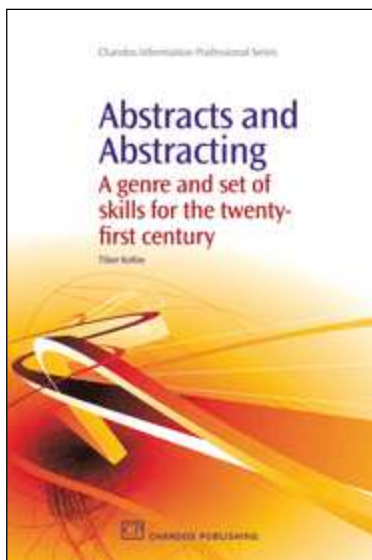

Koltay Tibor angol nyelvű könyve a referálásról

KOLTAY Tibor
Abstracts and abstracting : a genre and set of skills for the twenty-first century / Tibor Koltay. – Oxford : Chandos Publishing, 2010. – 236 p. ; 24 cm. – (Chandos information professional series)
ISBN 13:978-1-84334-517-6

Koltay Tibor, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar Informatikai és Könyvtári Tanszékének tanszékvezetője, Szombathelyen a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központjában, a Könyvtár- és Információtudományi Intézeti Tanszékén a mi kollégánk is, s az sem ismeretlen számunkra, hogy régóta foglalkozik a referálással, még a nyílt hozzáférés és az információs műveltség témái sem tudták ettől eltéríteni.

Tételezzük fel, hogy mégis vannak olyanok, akiknek nem ismerős ő vagy ilyen irányú munkássága, ezért a hírt olvasva tájékozódni próbálnak róla. Ha ezt (információs szakemberként) bibliográfiai adatbázis segítségével teszik meg, s a régebbi anyag is érdekli őket, valamint a magyar és a nemzetközi szakirodalom is, a MANCI adatbázist veszik igénybe. Nem a szerző neve alapján keresnek, hanem

tárgy szerint, hogy legyen összehasonlítási alapjuk. A referálás tárgyszóra keresve összesen 9 találatot kapnak, ezek között egyetlen magyar nyelvű szerepel, melynek szerzője Koltay Tibor, még 1987-ben, az *Orvosi Könyvtárosban* megjelent írásával (A referálás jövőjéről). Mivel ezt kevésnek találják, tájékozódnak a tezaszauruszban, s megállapítják, hogy a deszkriptor a referátum szó, s bár voltak az előzőekben olyanok, amelyeknél a referálás volt a tárgyszó, Koltay Tibor írása esetében Referátum – Referálás szerepelt, így már itt is együtt volt mostani könyve címének két kulcsszava. Ha nem mennének tovább így a referátum tárgyszóra, már az első kilenc találatnál is sok érdekességet megfigyelhetnének, például azt, hogy az első találat másik tárgyszava a nyelvtudomány, s egy szerző szerepel két írással, feltételezve, hogy *Maria Pinto* és *Maria Pinto Molina* azonos. S ha még a *Könyvtári Figyelőben* referált cikkek referátumának készítőjére is rákattintának, azt látnák, hogy mindkét esetben Koltay Tibor a referátum készítője.

A „referátum” szóra 54 találatot kapnak, a rendszer adta lehetőségek szerint tízesével lehet átnézni a találatokat, a régebbiektől az újabbak felé haladva. Az első 10-ben 5 Koltay Tibortól származik, a már előbb előjött 1987-es mellett 2-2 1988-ból és 1990-ből. Még egy magyar cikk van, de ott a referátum forma, nem a dokumentum tartalma. A következő 10-ben kettő származik Koltay Tibortól (1990, 1991).

A 21–30. között összesen egy magyar nyelvű közlemény található, amelyben Koltay Tibor ír Rónai Tamás útmutatójáról, de láthatjuk, hogy nem lett volna érdemes a magyar nyelvűekre szűkíteni a keresést, mivel még két további közlemény van Koltay Tibortól, de ezek már angol nyelvű folyóiratcikkek (*Journal of Education for Library and Information Science*, 1995, *Education for Information*, 1997). Címfordításaik: Hipertext rendszerű oktatóprogram a referálásról, illetve annotációkészítésről könyvtárszakos hallgatók részére, Az információ-

kezelés tágabb horizontja: fordítónövendékek tanítása referálásra. A 31-40. között 3 magyar nyelvű írást találhatunk, s nem meglepő, hogy valamennyit Koltay Tibortól (1999:2, 2001:1). A következő 10-nél mindhárom magyar nyelvűnél szerepel a neve, de az egyiket nem ő írta, mert itt található *Feimer Ágnes* írása a Könyvtári Figyelőben Koltay Tibor: A referálás elmélete és gyakorlata című könyvéről, két saját írása 2004-ből és 2005-ből (*Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*). Az utolsó 9-ben már nem látni egyet sem, amelyet Koltay Tibor írt, ugyanakkor ezek között is van olyan, amelynek a referátumát ő készítette el.

Egy régről emlékezetes írását hiába kerestük ebben a két csoportban, a TMT-ben 1992-ben megjelent vitaindító cikk (*Van-e jövője a referálásnak*, TMT 1992/3. 123–124. p.) csak a referáló szolgáltatás tárgyszót kapta meg. Ennek a 17 tétele között már az eddiginél több magyar szerzővel találkozhatunk (*Válasz György, Balázs Sándor, Stubnya György, Vajda Erik, Klein Ágnes, Gráfel Éva, Vasas Livia, Hercsel Imréné*). Ha szerzőként keressünk rá, akkor azt láthatjuk, hogy van olyan közleménye is, amelynek a címében szerepel a referátum szó (Annotáció, referátum, rezümé. Recenzió), de társasága miatt általánosabb tárgyszavakat kapott (dokumentációs feldolgozás, terminológia). Ha a *Humanus* mellé betöltött *MANCI* adatbázisban kerestünk volna, akkor ez hamarabb előjött volna, hiszen akkor is megkapunk egy referátumban keresett szót, ha az nem a referátumban szerepel, hanem mondjuk a címben. A *Humanus*ba azonban mindenképp át kell menni, hiszen a legújabb anyag csak itt található meg. A „referátum” tárgyszóra való keresés 10 találatot hoz, ezek közül kettő származik Koltay Tibortól 2008-ból a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosból*, 2009-ből a *Journal of Documentation*ből. Lengyelne Molnár Tünde három közleménnyel jelzi, hogy ő is elmélyülten foglalkozik a témával.

A *MANCI*-ban a Könyvtári Figyelő Külföldi Folyóirat-figyelő rovatában megjelent referátumok szerzőiről van külön indexlista, itt 170 tétellel áll Koltay Tibor, de a *MATARKA* alapján is (amely a TMT referálót szerzőként kezeli) megállapítható, hogy a 62, a neve alatt található publikáció csaknem kétharmada (41) cikkösszefoglalás. Mindezek jól bizonyítják azt, miért volt természetes, hogy magyarul ő írt könyvet erről a témáról, s ahhoz is kellő alap, hogy egy nemzetközi kiadó őt választotta ki erre a feladatra.

Ha ezek után magára az angol nyelvű könyvre is kíváncsi lesz az információs szakember, akkor elkezdhet tájékozódni arról, hogyan is juthat hozzá. Ha a *MOKKA*-ban nem találunk belőle egyetlen példányt sem (tehát bizonytalan, hogy megvan-e valamelyik magyar könyvtárban), akkor az interneten lehet próbálkozni megvásárlásával. Itt a 60 euró vagy 80 dollár már jó árnak számít <http://www.woodheadpublishing.com/en/book.aspx?bookID=1994&ChandosTitle=1> (de legalább ezen a helyen megtalálhatják a tartalomjegyzéket, s további információkat a könyvről), a legtöbbször 115 dollár az ár, de még egy 213,98-as árat is sikerült találni.

Szerencsére arra mindenkinek módja lehet, hogy Koltay Tibornak a témában 2003-ban magyarul megjelent, *A referálás elmélete és gyakorlata* című könyvét elolvassa. A sorozat címének megfelelően már ez is „továbbképzés felsőfokon”. Azonban, ahogy különben is többször felmerül a helyettesíthetőség kérdése, itt is kérdés, hogy a magyar nyelvű könyv mennyire helyettesítheti az újabb angolt. Ebből a szempontból szerencsém volt, hiszem abból a célból, hogy írjak róla a TMT-nek, megkaptam a könyv egy példányát. A lehetőség egyben kötelesség is, tehát kezdjük is hozzá.

Reménykedhetünk abban, hogy a **bevezető fejezet** olyan módon összegzi a könyv tartalmát, hogy abból az egészre vonatkozóan is képet kaphatunk, így ha először annak tartalmát próbáljuk sűríteni, akkor részben kedvet csinálhatunk az elolvasásához, ugyanakkor valamennyire (legalább ideiglenesen) helyettesíthetjük is elolvasását, tekintettel arra – ahogyan már szó esett róla – nem mindenki juthat könnyen hozzá, s lehetnek nyelvi nehézségek is.

Kinek szól ez a könyv?

A munka interdiszciplináris megközelítésre törekszik a könyvtár- és információtudomány, valamint a nyelvészet vegyítésével.

Három fő olvasói kategóriát határoz meg a szerző:

- hivatásos referálók (általában információs szakemberek),
- kutatók, akik cikket publikálnak tudományos folyóiratokban,
- nyelvészek és nyelvtanárok.

Mindhárom felsorolt kategóriába beletartozhat a TMT olvasóinak egy része, ugyanakkor mégis

fontosnak tartanánk azokat az információs szakembereket, akik nem készítői, hanem használói a referátumoknak, elsősorban azoknak, amelyek tájékoztató eszközökben, hagyományosan referáló lapokban, mostanában egyre nagyobb mértékben bibliográfiai adatbázisokban található meg, kereshetők vissza (már csak a sokat emlegetett egy-séges gondolkodásmód miatt is).

Mi a referálás és mi a referátum?

A referálást legegyszerűbben referátumok készítésé-
ként határozza meg, a referátumot pedig egy
eredeti dokumentum legfontosabb tartalmaként, s
a könyv fő céljának azt tekinti, hogyan lehet meg-
határozni, mi a tartalom legfontosabb része.

Miért van szükség referátumokra és referálásra?

Ennek a kérdésnek a megválaszolását az informá-
ciós túlterhelésből eredezteti, az *Aslib* definíciójára
alapozva. A szakirodalom növekvő mennyisége
már korábban is jellemző volt, az internet ezt még
tovább erősítette, s ennek kapcsán a minőség-
ellenőrzés hiányát emeli ki, ellentétben a tudomá-
nyos könyvek és folyóiratok kiadóival. Ezekhez
hasonlóan a referáló és indexelő szolgáltatásokat
is ilyen minőségi szűrőnek tarthatjuk.

Most már sok teljes szöveg is megtalálható a háló-
zaton, azonban ez sem teszi feleslegessé a referá-
tumokat, a szerző szerint hasznosak lehet-
nek a releváns információk megtalálásához. Azzal
egyetérthetünk, hogy a referátumok szövege al-
kalmasabb az eredményes információkeresésre,
mint az eredeti teljes szöveg, hiányolhatjuk azon-
ban annak hangsúlyozását, hogy az információke-
resés szempontjából a bibliográfiai leírásból a cím
és az információkereső nyelv elemei jobban sűrítik
a dokumentumok tartalmát, a referátumok pedig a
megtalált rekordok közül a releváns(nak tekintett)
tételek kiválasztására lehetnek alkalmasak. Meg-
tudjuk azt is, hogy a referátumok nem csak olvasó-
ik számára lehetnek hasznosak, készítésük olyan
összetett tevékenység, amely sok szempontból
fejleszti művelőjét, ennek különböző aspektusait a
szerző a következő fejezetekben fejti ki részlete-
sebben, itt utal rájuk. Persze nem ez a fő ok arra,
hogy miért nem készítettjük számítógépekkel a
referátumokat.

Koltay természetesen foglalkozik a nyelvészek
szempontjaival is.

A referálás történetére röviden visszatekintve utal
az első tudományos folyóiratra, amely jelentős
mértékben referáló funkciót töltött be, nem esik
azonban szó az első valódi referáló lapokról s ma
is élő utódaikról, amelyekből legfontosabb biblio-
gráfiai adatbázisaink nőttek ki. Tanácsokat ad még
az olvasóknak általában, s külön az információs
szakembereknek, folyóiratcikkek íróinak és a nyelv-
észeknek, mit érdemes leginkább elolvasniuk a
könyvből, utalva az interdiszciplináris megközelí-
tésre.

A bevezető fejezet végén felvázolja még a könyv
szerkezetét, az egyes fejezetek jellemzésén ke-
resztül a könyv végén található tárgymutatógig. Ha
ezt az összefoglalást s ehhez kapcsolódóan a
tartalomjegyzéket, később pedig az egyes fejeze-
tek konkrét tartalmát összehasonlítjuk a korábbi
magyar könyvvel, akkor azt állapíthatjuk meg,
hogy annak ismerője nem fog teljesen ismeretlen
dolggal találkozni, ha az alapszerkezetet néz-
zük, ugyanakkor mindig találkozhat újdonságokkal.
Ezt bizonyítja az, ha az angol könyv egyes fejeze-
teinek megfelelőit próbáljuk megkeresni a három
nagy részből álló magyar munkában. Előre kell
bocsátani, hogy az angol könyv több fejezetből áll,
mint a magyar, de alfejezetei nincsenek számozva.

A referálás elmélete és gyakorlata	Abstracts and Abstracting: A genre and set of skills for the twenty-first century
1.2 Definíciók	2 Definitions
1.2.6 Rokon műfajok	2 (vége) Related concepts and genres
1.3 A referátumok terjedelme és funkciói	3 The characteristics of the abstracts
1.5 A referáló szemé-lye és ismeretei	4 What does an abstrac-tor have to know
2. A referálás gya- korlata	5 The practice of ab- stracting: structure, processes and lan- guage
2.2 Példa referátum írására	6 The practice of ab- stracting: examples

A magyar könyv 3. fejezete (Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása a referálás modelljeivel) már nem mutat ilyen hasonlóságot jelen munka utolsó két fejezetével: 7 Beyond language and style, 8 Conclusion.

Elnézést, hogy nem adok fordítást a fejezetcímekről, de az, aki komolyan érdeklődik az angol nyelvű könyv iránt, bizonyára érti ezeket. Ugyanakkor az is felmerül, hogy amikor az angol nyelvű szöveg alapján magyarul számot adok tartalmáról, teljes mértékben saját szavaimmal teyem-e ezt, vagy pedig ott, ahol lehetséges, próbáljam a magyar nyelvű könyvben megkeresni, ott pontosan hogyan szerepel egy bizonyos részlet. Közben azt lehet megállapítani, hogy a szerző könnyebb helyzetben lehetett az angol nyelvű könyv megírásakor, mivel a szakirodalom, amire támaszkodhatott, döntően angol nyelvű, így a terminológia adottnak tekinthető, míg magyarul néha neki kellett próbálkoznia, hogy megtalálja/kitalálja a megfelelő kifejezést.

Ahogy láthattuk, Koltay **második fejezete** definíciókat tartalmaz, ahol ez különösen fontos lehet. A könyv a referátumnak *J. Kilborntól* származó meghatározásából kiindulva (A referátum olyan szöveg, amely tartalmazza egy már létező szöveg legfontosabb tartalmát tömör, sűrített és rövidített formában), s ezt építi tovább néhány minősítő megjegyzésből kiindulva: az eredeti szöveg hosszabb a referátumnál, mindkettő írásos formában létezik, s a referátumoknak információs céljaik vannak.

Nem tekinti egyértelműnek a fogalmat. A referált anyagot és a referálás eredményét maxiszöveggé és miniszöveggé meghatározva megkülönbözteti a szerzők által készített referátumokat, a mások által készített referátumokat és az olyan összefoglalásokat, amelyek nem a teljes szöveg alapján készülnek, hanem azt megelőzően, például konferencián tartandó előadásokra való jelentkezéskor. A lényeges különbség miatt az utolsó típusal nem foglalkozik a továbbiakban.

Első jellemzőként a referátum szövegszerűségét tárgyalja, *Beaugrande* és *Dressler* nyomán hét pontban foglalva össze, (Nem pontokba szedve a magyar nyelvben is szerepel a textualitás hét összetevője: kohézió, koherencia, szándékoltság, elfogadhatóság, hírérték, helyzetszerűség, intertextualitás).

Az előre meghatározott nézőpont fontosságának rögzítése és a referátumok és az összefoglalók

megkülönböztetése után jut el a referátum teljes definíciójához: „A referátum olyan szöveg, amely egy létező (primer) szöveg legfontosabb információit tükrözi az eredetinel rövidebb formában.” Az információk fontosságát egy előre meghatározott nézőpont dönti el, amely lehetővé teszi, hogy a referátum szolgálhassa információs céljait.

A referátumnak három típusát különbözteti meg: indikatív, informatív, indikatív-informatív (vegyes típusú), foglalkozik az eredeti szöveg szerepével, a folyóiratcikkekre szűkítve mondanivalóját (mivel a referátumok nagy része folyóiratcikkek alapján készül).

Néhány kapcsolódó fogalmat határoz meg meg: a referátum fogalma nyomán a referálást („A referálás az a tevékenység, amelynek során egy szöveg legfontosabb információit reprezentáljuk előre meghatározott szempontból olyan szövegben, amely rövidebb az eredetinel”), a referálót „az a személy, aki referátumokat készít”, aki lehet az eredeti szöveg szerzője vagy hivatásos referáló, bár itt szóba kerül az a lehetőség is, hogy a folyóirat szerkesztői készítik el az összefoglalást. Elkülönbözteti még a referátumtól az annotációt és a szinopszist, az eredetiből szó szerinti részeket kiemelő kivonatot (extract) és a vezetői összefoglalót (executive summary), ez utóbbival kapcsolatos terminológiai nehézségeit a magyar nyelvű könyvben olvashatjuk.

Mint már láthattuk, a **harmadik fejezet** a referátum jellemzőinek bemutatásával foglalkozik. Ezt a referátum hosszának tárgyalásával kezdi. Sok véleményt összegez ezzel kapcsolatban (kivételesen olyat is, amellyel nem ért teljesen egyet), s megállapítja azt, hogy nem határozható meg abszolút szabály ezzel kapcsolatban, inkább több tényezőt kell figyelembe venni. Szerzői referátum esetén egyszerűbbnek látja a helyzetet, mert a folyóirat határozza meg, milyen hosszú is legyen. Talán segíti a könyv iránti érdeklődés fokozását, ha az ennek a résznek a végén megfogalmazott bikinialapelv lényegét nem árulom el.

A terjedelemmel kapcsolatos kérdések után jönnek a referátum funkciói. Szigorú értelemben három célt határoz meg: orientálja a használót, áttekintést nyújt annak, aki naprakész akar lenni, információforrásként szolgál, s ehhez kapcsolódik a három funkció: lokalizáció, visszakereső funkció, helyettesítés. Az első magyar nyelvű könyvében még jeladóként szerepelt, itt is utal erre, lényege, hogy tudomást szerezzünk az eredeti létéről. A visszakereső

funkció elnevezése ellenére elsősorban nem a közvetlen visszakeresésben betöltött szerepéről van szó, hanem arról, hogyan tudjuk a visszakeresettek közül a relevánsakat kiválasztani. A helyettesítés funkcióját mutatja be a leginkább vitatottként, sokak által elutasítottként, amelynek azonban mégis lehet szerepe. További előnyként vagy hásonként tárgyalja még a következő funkciókat: idegen nyelven megjelent irodalom elérhetővé tétele, az eredeti cikk olvasása előtti és utáni előnyök.

A referátumnak az előző fejezetben már felvázolt típusait (informatív, indikatív, vegyes) itt tárgyalja részletesebben. Először a két alaptípus jellemzőinek összefoglalására kerül sor Kilborn nyomán, az informatívval kezdve. A hivatkozott dokumentumban nem ez a sorrend, s az ott első típust nem indikatívnak, hanem deskriptívnak nevezi. Ez a forrás öt, egymással párhuzamba állítható pontban mutatja be a két típust. Koltaynál az indikatív ötödik pontja itt kimarad (bevezeti a témába az olvasót, akinek azután el kell olvasnia a jelentést, cikket vagy előadást, hogy megismerje a szerző eredményeit, következtetéseit vagy javaslatait, szemben azzal, hogy az informatív referátum olvasója dönthet arról, hogy el akarja-e olvasni az eredetét, vagyis itt valóban szó lehet az eredeti helyettesítéséről).

A részletes bemutatásban is az informatív referátum kerül előre, mégsem tudja elkerülni, hogy jelentős részben ne a két típus különbözőségeit tárgyalja. Az indikatív típust tárgyaló részfejezetben idézi Kilborntól a bevezető részből kihagyott pontot, s innen derül ki az általa használt elnevezés is. Ebben a másfél oldalas részben összesen 12 hivatkozás van, nagyjából arányban az informatív típust tárgyaló rész nem egész három oldalának 21 hivatkozásával, de nem derül ki, hogy van-e köztük olyan, amellyel teljes mértékben azonosul. Ha elfogadja Kilborn pontjaiból azt, hogy az indikatív és az informatív referátumban is szerepelnek a cél, a módszerek és a tárgy, az eredmények, következtetések, javaslatok azonban csak az informatívban, az kellően magyarázhatja azt, hogy miért hosszabbak az informatív referátumok, s miért helyettesíthetik az eredetét szemben az indikatívval. Ilyen alapon az is logikusabbnak látszott volna, hogy ne a terjedelemmel kezdje a fejezetet, hanem a funkciókkal, ebből következtethetők ki a típusok, s azokból pedig a terjedelem.

Koltay röviden foglalkozik azzal, hogy a különböző funkciók miatt egy forrásból többféle referátum készülhet, valamint a típus és a funkció kapcsola-

tával (csak az informatív referátumok helyettesíthetik az eredetét). Két fontos kérdést tárgyal még ebben a fejezetben nagyjából hasonló, majdnem 10 oldalas terjedelemben, a referátum objektivitását és a szerzői referátumot. Az elsőt belül érveket és ellenérveket sorakoztat fel a kritikai referátummal kapcsolatban, s bemutatja a *Mathematical Reviews* speciális esetét. A szerzői referátumokkal kapcsolatos, részletesen tárgyalt problémák közül kiemelhető az, hogy nem tartják be a referátumokkal kapcsolatos alapvető szabályokat, s nem veszik figyelembe azt, hogy azokat felhasználhatják információszolgáltatások, az eredetitől elszakítva. Itt a szerző kiemelhetné volna azt a problémát, amely az információszolgáltatókra vonatkozik nem angol nyelvű publikációk esetén. Ezeknek csak akkor van esélyük arra, hogy bekerüljenek a referáló szolgáltatásokba, ha közölnek angol nyelvű referátumot (mint például a TMT vagy a Könyvtári Figyelő), cikkeik feldolgozóinak azonban igazából csak a referátum áll rendelkezésükre, mivel az eredeti cikket nem értik, sőt sokszor még azt sem képesek felismerni, melyik a szerző vezetőneve (ha nem így lenne, akkor az INSPEC-ben nem szerepelne a TMT-ben megjelent közlemények közül sok Kata, K., Laszlo, D. és Zita, T. neve alatt, a LISTA adatbázisban sem találánánk többször Tibor, Koltay-t).

A szerző könyvével segítséget akar nyújtani a szerzői referátumok készítői számára, ehhez kapcsolódóan külön foglalkozik az idegen nyelvű referátumok készítésével és a strukturált referátumokkal.

Nemcsak a referátum, hanem a recenzió terjedelmének is lehetnek határai, ezért a további fejezeteket igyekszem rövidebben bemutatni. A **4. fejezet** címe: Mit kell tudnia egy referálónak? Ezen belül a következő kérdésekről esik szó: Ki lehet referáló (vagyis a referátumírás módszereinek ismerete vagy a szakterület ismerete a fontosabb), a referáló tudásbázisa (tudás, készség, képesség, a tudáson belül nyelvi és nem nyelvi, majd a kettőnek a szintézise, vagyis a referáló képességek. Ezek még elég hasonló módon szerepelnek a magyar nyelvű könyvben, de ennek a témának a tárgyalása sok mindennel kiegészül: az összefoglalás képessége különböző megközelítésekben (szakmai, mindennapi és félprofesszionális). Jelentős teret kap az információszolgáltatási megközelítés: mi is ez, mi a kapcsolata a referálással.

A referálás oktatásával foglalkozva jelentős mértékben személyes tapasztalatairól is beszámol, s végül röviden arról (*Cremmins* 1982-es könyvére

alapozva), miért kifizetődő a referálás, milyen pozitív hatásai lehetnek.

Ezzel elérkeztünk az **5. fejezethez**: A referálás gyakorlata: szerkezet, műveletek és nyelv.

A referátumok szerkezeténél belső szerkezetként magát a referátumot tárgyalja, például a lehetséges IMRD-t (bevezetés, módszerek, eredmények, tárgyalás), s hogy mennyire igazodnak ehhez, a források között jelentős számban különböző, a referátumkészítéssel foglalkozó egyetemi útmutatót használ fel. A külső szerkezet a referátumon kívüli egyéb elemeket jelenti, amelyek részben a referált dokumentum azonosítását teszik lehetővé (a cím, az eredeti bibliográfiai adatai, további összetevők, például deskriptorok, tárgyszavak), és amelyek nem szükségesek az eredeti cikkekhez kapcsolódó referátumok esetében.

Ezután következik a referálás folyamatának leírása, először hét lépést ismerhetünk meg, majd részletesebben, 15 pontban tárgyalja, ezen belül a 9. pontban 22 javaslat és szabály szerepel *Endres-Niggemeyertől* (főleg arra vonatkozóan, hogy hogyan találjuk meg, mi kerüljön be a referátumba). A további, részletesebb tárgyalás is elsősorban ezzel foglalkozik: mit kell kihagyni az eredeti dokumentumból, illetve mit kell felvenni belőle (táblázatok, hivatkozások, összekötő szövegek, mi számít újnak, mit hangsúlyoz a szerző). A további tárgyalt témák: egy vagy több bekezdésből álljon-e a referátum, mennyire kell követni az információk eredeti sorrendjét. Természetesen jelentős szerepet kapnak a nyelvvel kapcsolatos kérdések: teljes mondatok, múlt idő, harmadik személy, tagadás, és passzív vagy aktív hang, szókincs.

A referálás folyamatára való reflexiók között az általános megjegyzések után szívesen olvastunk volna többet is a referálási útmutatókról, arra vonatkozóan, hogy mennyire segítenek ezek, másnak a vizsgálatát idézi, ő maga nem végzett ilyeneket, s jó lett volna példaként látni is ilyen útmutatót. Elég részletesen foglalkozik a referáláshoz kapcsolódó olvasási típusokkal és technikákkal; a referátumok értékelése kapcsán az olvashatóság és a minőség kérdései szerepelnek kiemelten.

A referálás gyakorlatát példákon keresztül bemutató **6. fejezetben** két saját cikket használ fel, az első témájával is szorosan kapcsolódik a referáláshoz. (Hogy mennyire következetesen foglalkozik a témával, építi folyamatosan ezzel kapcsolatos ismereteit, azt az bizonyítja legjobban, hogy az ebben

található hivatkozások között több olyan van, amely ennek a könyvnek a végén is megtalálható). Minden szempontból megismerjük a kiinduló szövegek terjedelmét: számozza a sorokat, majd pedig megadja a szavak számát hivatkozásokkal és azok nélkül. Mindkettő az alábbi rendszerben készül: az eredeti szöveg, elemzés, a referátum pizkozata, a szerkesztett változat, megjegyzések a szerkesztett változathoz. Az első szöveg esetében 3352 (3113) szóról előbb 634, majd pedig 223 szóra sikerül leszorítani a terjedelmet, a második esetben 2050 (1903) szóból előbb 348, majd 251 szó marad, alig az ideálisnak tekintett 250-es határ felett, de még itt is tud ajánlani további csökkentést, kihúzást. (A magyar könyvben ugyanabból a cikkből kiindulva hoz négy példát, ahol végeredményben a szavak száma 235 és 269 között mozog.)

Mivel a korábbi fejezetekben a referátum két alapvető típusával, az indikatív és az informatív referátummal foglalkozik, talán érdemes lett volna adott szöveg alapján mindkét típus létrehozásának a folyamatát bemutatni, érzékeltetve a kettő különbségét.

A **7. fejezet** (A nyelven és stíluson túl) már valóban a haladóknak szól, nem kötelező olvasmány a szerző szerint, ugyancsak szerinte címe lehetne *Túl a gyakorlati kérdéseken és a referálás elméleteinek alapjain*, ugyanakkor úgy gondolja, hogy olyan kérdésekkel foglalkozik, amelyek számot tarthatnak az olvasó figyelmére és érdeklődésére. Két nagy esszére bontja (Megközelítések és modellek, Referálás és megértés).

Négyoldalas összegzést ad még, amelyben többek között 1987-ben és később is feltett kérdésére is válaszolva megállapítja, hogy a referálásnak van jövője, különösen érvényesnek tartva ezt a szerzői referátumokra. Majd röviden összefoglalja, mit is valósított meg a könyv egyes fejezeteiben.

Már magyar nyelvű könyve felhasznált irodalmának jegyzéke (5 oldal, 92 tétel) is imponáló, jelen műben ez 21 oldal, 217 hivatkozás. Inkább ez utóbbi adhat lehetőséget összehasonlításra, s egyben mutatja azt is, hogy nincs akkora terjedelmi különbség a két könyv között, mint ahogy azt az oldalszámok (80 és 227) alapján gondolhatnánk. Ezzel együtt a hivatkozásjegyzék is azt mutatja, hogy az angol nyelvű könyvbe beépült a legújabb szakirodalom, de a korábbi is bőségesebb, kivéve a magyar anyagot, amely nagyon kis mértékben került át. Bár természetes, hogy a megcélzott közönség nem ilyen anyagból tájékozódik, talán né-

hány nevet be lehetett volna vinni a nemzetközi vérkeringésbe. Vannak természetesen olyan nevek, amelyeket már nem kell, de épp ezért szerepelnek ők az átlagosnál nagyobb súllyal, leginkább Endres-Niggemeyer és Pinto neve emelhető ki, néhányan pedig nem olyan sok művel, de sok, adott műre vonatkozó hivatkozással szerepelnek. Annak összeszámolására, hogy a 217 műre összesen hány hivatkozás vonatkozik a könyvben, természetesen nem vállalkoztam. Az azonban megállapítható, hogy Koltay alaposan ismeri ezt az anyagot, tudatosan használja fel. Néha talán azt is várnánk, hogy a szakirodalom felhasználása mellett nagyobb mértékben szerepeljenek saját vizsgálatok, de az talán egy már egy más jellegű mű lenne. Mivel a szerzőnek bizonyára nem ez volt az utolsó munkája a témáról, talán elképzelhető lesz még olyan is, amelyben az olvasók többet tudhatnak meg arról, ami alapján a legtöbb referátum készül (a folyóiratokról), s azokról a tájékoztató eszközökről, ahová a referátumok kerülhetnek (referáló folyóiratok, bibliográfiai adatbázisok).

A tárgymutatóban (mert az természetes, hogy itt tárgymutató is van, jó lenne, ha a magyar könyvek esetében is jellemzőbb lenne ez) a referáló lapok (abstracting journals) összesen két oldalon szerepelnek, mindig az adatbázisokkal együtt említve (s először az autoreferátumok tárgyalása közben), a lásd még utalás az adatbázisokra további négy

oldalra juttat el bennünket, inkább csak a könyv elejére.

Az 1962-es könyvével (Bevezetés a szakirodalmi dokumentációba a műszaki és természettudományok területén) hivatkozott *Polzovics Iván* 1965 elején (hamarosan 50 éve lesz) emlékezett meg a TMT-ben a tudományos tájékoztatás kialakulásának 300. évfordulójáról az első, itt is említett folyóirat (*Le Journal des Scavans*) megindulásáról, részletesen foglalkozik az általában első referáló folyóiratként nyilvántartott *Pharmaceutisches Central-Blatt* megelőző, rendszeresen megjelenő referáló lapokkal is.

Mivel a könyv végső következtetése az, hogy a referálásnak van jövője, bizonyára a 350. évfordulóra is íródik cikk, amelyet talán épp Koltay Tibor írja majd a TMT-be, s ez több nemzetközi eszkből is visszakereshető lesz referátumával együtt, egyesek a szerző referátumát veszik át, mások önálló referátumot készítenek róla. De várhatóan addig még jó pár cikke és referátuma készül el a szerzőnek, s megjelenik több dicsérő recenzió erről a könyvről is, amely egy tudatosan épülő életmű egyik jelentős alkotása.

Murányi Péter

(Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria
Egyetemi Központ,
Könyvtár- és Információtudományi Intézeti
Tanszék)